

PF 2020 (75/2): 387–402

ISSN 0138-0567

Creative Commons (3.0 BY-NC-ND)

<https://doi.org/10.32798/pf.694>

BOŻENA ŻILO

Uniwersytet Warszawski

e-mail: zilo.bozena@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-7984-5166>

NAZWISKA MIESZKAŃCÓW PARAFII TURGIELE
I OKOLIC W LATACH 1756–1766
– WYBRANE PROBLEMY BADAWCZE

THE SURNAMES OF RESIDENTS OF THE PARISH TURGIELE
AND THE SURROUNDING AREA IN 1756–1766
– SELECTED RESEARCH PROBLEMS

ABSTRACT: Surnames are one of many subjects of linguistic research. They are particularly interesting in border areas, which are multicultural, multi-ethnic and multilingual. One of these areas is the Turgiele parish in the Vilnius region. This article discusses selected research problems arising the process of genetic analysis of surnames documented in the registers of the Turgiele parish in the years 1756–1766. Particular attention was paid to the problem of multi-motivation of surnames, which can be etymologized in several languages (Lithuanian, Polish and the East Slavic languages), multi-motivation of surnames ending in *-ski/-cki* and hybrid forms.

KEYWORDS: the Vilnius region, borderland, anthroponyms, multi-ethnicity, multilingualism

SŁOWA KLUCZOWE: Wileńszczyzna, pogranicze, antropimy, wieloetniczność, wielojęzyczność

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie wybranych problemów badawczych dotyczących analizy nazwisk udokumentowanych w księgach chrztów

parafii Turgiele, spisanych w latach 1756–1766. Parafia ta położona jest na pograniczu bałtycko-słowiańskim, na którym na przestrzeni wieków stykała się ze sobą ludność litewska, białoruska i polska, a także żydowska oraz tatarska.

Księgi chrztów parafii Turgiele z lat 1756–1766, przechowywane w kościele pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Turgielach¹, zostały zbadane przez autorkę artykułu w latach 2015–2017². Księgi te były prowadzone po łacinie, jedynie nazwiska i nazwy miejscowości w większości występowały w polskiej wersji językowej. Przeanalizowano 1665 ponumerowanych wpisów.

Tematyka nazw własnych funkcjonujących na pograniczu bałtycko-słowiańskim była wielokrotnie podejmowana przez badaczy. Większość prac dotyczy jednak nazw miejscowych (toponimów)³, antroponimom w polskiej wersji językowej z obszaru Wileńszczyzny poświęcono mniej uwagi. Nazwiska mieszkańców parafii ejszyskiej, położonej w pobliżu Turgiel, z lat 1769–1864 badała Halina Karaś (2003), o antroponimach parafii porudomińskiej na Wileńszczyźnie w I połowie XX wieku pisał Michał Rudnicki (Rudnicki 2006), o nazwiskach mieszczan wileńskich z XVI–XVIII w. – Alicja Pihan-Kijasowa (Pihan-Kijasowa 2011), nazwiskom osób zamieszkujących Wileńszczyznę zostały poświęcone prace Zigmasa Zinkevičiusa (Zinkevičius 1977), w tym artykuł dotyczący nazwisk rdzennych mieszkańców rejonu solecznickiego i rejonu wileńskiego (Zinkevičius 2003). Historią nazwisk na Kresach północno-wschodnich Rzeczypospolitej w XVI–XVIII wieku zajmowała się Leonarda Dacewicz (Dacewicz 2014). Największym zainteresowaniem polskich badaczy antroponimii pograniczy cieszy się Białostoczczyzna. Litewscy oraz białoruscy językoznawcy z kolei zajmują się przede wszystkim obszarami typowo litewskimi oraz białoruskimi. Brak zaś rozważań nad XVIII-wiecznymi nazwiskami mieszkańców parafii Turgiele i okolic. Ze względu na specyfikę tego obszaru – wielokulturowość, wieloetniczność oraz wielojęzyczność – nazwiska te stanowią osobliwy zbiór *nomina propria*, dlatego podjęcie tej problematyki jest ciekawym wyzwaniem badawczym.

Miasteczko Turgiele (lit. *Turgeliai*) położone jest około 30 kilometrów na południowy-wschód od Wilna, w odległości 18 kilometrów od Solecznik (obecnie rejon solecznicki), nad rzeką Mereczanką (lit. *Merkys*). Nazwa miejscowości jest wywodzona od litewskiego apelatywu *turgelis* ‘(mały) targ, bazarek, ryneček’

¹ Bardzo serdecznie dziękuję Księdzu Proboszczowi Janowi Mackiewiczowi za udostępnienie XVIII-wiecznych ksiąg chrztów.

² Stanowiły źródło ekscerpcji materiału antroponimicznego, którego szczegółowa analiza, a także opracowany na potrzeby analizy słownik nazwisk, zostały przedstawione w nieopublikowanej pracy magisterskiej, napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. H. Karaś i obronionej w 2017 roku na Wydziale Polonistyki UW (por. Żilo 2017).

³ Toponimy wspomnianego pogranicza badali m.in. M. Kondratiuk, T. Buch, M. Biryła, A. Vanagas, K. Garšva, N. Ananiewa, A. Romančuk i inni.

(por. lit. ap. *turgus* ‘targowisko, bazar, rynek’). Istnienie dwóch grodzisk świadczy o tym, że okolice współczesnych Turgiel były zamieszkane już przed tysiącem lat. W XIV–XV wieku na danym obszarze prawdopodobnie istniał duży majątek o nazwie Merecz – posiadłość dawnego niedużego księstwa. W końcu XV wieku majątek ten już był „rozparcelowany”, część została nadana rodzinie Mongirdowiczów. Od tego antroponimu powstała nazwa Merecz Mongirdowski, który dał początek późniejszym Turgielom. Jak pisze Beata Juchniewicz:

Z dokumentów wynika, że w osiedlu odbywały się targi (Juchniewicz 2011, s. 2).

W roku 1501 król nadał przywilej do prawa otwarcia targu i dwu karczm w Mereczu Mongirdowskim, który figurował również pod nazwą Merecz Mongirdów lub Mały Merecz. Z kolei nazwa Turgiele w dokumentach historycznych pojawia się dopiero w XVII wieku (Juchniewicz 2011, s. 2)⁴.

Dzieje parafii turgielskiej sięgają początku XVI wieku. W 1511 roku w Mereczu Mongirdowskim został zbudowany rzymskokatolicki kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, ufundowany przez Wacława i Aleksandra Mongirdowiczów oraz Wiktora Gabriałowicza i Mikołaja Michniewicza (Machulak 2007, s. 275).

Warto też wspomnieć, że w XVII wieku na Wielkie Księstwo Litewskie nadciągnęła groźna burza ze Wschodu. Jak pisze Bohdan Cywiński:

To, co Korona, a później – za sprawą Sienkiewicza – cała polska pamięć historyczna zapiszą jako „potop szwedzki”, w Wilnie i na Wileńszczyźnie było „potopem moskiewskim”. Rosyjski napad na Rzeczpospolitą w 1655 roku i kilkuletnia okupacja prawie całego Wielkiego Księstwa Litewskiego były gehenną dla ludności cywilnej (Cywiński 2012).

Jak podaje *Ėntsyklapedyiâ historyi Belarusi*, straty ludnościowe dla powiatu wileńskiego wyniosły 51,8% ogółu mieszkańców, dla oszmiańskiego – 53,2%. Turgiele zaś leżały na pograniczu ich obu, więc także te straty poniosły (por. Cywiński 2012).

XVIII wiek to okres rozwoju Turgiel położonych na ziemi kościelnej, którą zamieszkiwali poddani plebańscy. W danym okresie parafia Turgiele obejmowała duże terytorium. W dokumencie z synodu wileńskiego z 1744 roku, sporządzonym przez Michała Zienkowicza, wymieniono 50 miejscowości należących do parafii turgielskiej (Zienkowicz 1744, s. 44). Z zachowanego inwentarza kościoła w Turgielach oraz majątku plebańskiego z 1740 roku dowiadujemy się, że w Turgielach mieszkali wtedy ludzie m.in. o następujących nazwiskach: Andrzejkiewicz, Kuzbroski, Czajkowski, Rakowski, Maciejkiewicz, Sadowski. Została w nim zawarta

⁴ Zob. także: Gajewski 2010.

także wzmianka o mieszkającej w Turgielach Żydówce, która prowadziła szynk (Machulak 2007, s. 276).

W latach 1808–1809 została utworzona parafia taboryska – przyłączono do niej część miejscowości wchodzących wcześniej w skład parafii turgielskiej. Należy również wspomnieć, że stanowiąca ośrodek nowej parafii miejscowość Taboryszki⁵ ma rodowód tatarski, powstała z połączenia kilku posiadłości Tatarów osiedlonych wzdłuż rzeki Mereczanki (Machulak 2007, s. 278, 291–296)⁶.

W 1903 roku Turgiele uzyskały status miasteczka – liczyły 196 mieszkańców. Dwa lata później działała wiejska szkoła początkowa (Machulak 2007, s. 279). W latach 1939–1999 Turgiele były dekanatem archidiecezji wileńskiej, parafia zaś należała do największych w diecezji – liczyła 10 944 wiernych (Machulak 2007, s. 281).

Według akt archiwalnych, sporządzonych w 1932 roku przez proboszcza ks. Pawła Szapeckiego, parafię turgielską zamieszkiwało 9 717 Polaków, 2 Białorusinów, 18 Rosjan, 1 kalwin, 18 prawosławnych, 248 Żydów, 18 staroobrzędowców (Juchniewicz 2011, s. 14). Była to zatem społeczność zróżnicowana pod względem narodowości i konfesji.

W 1989 roku gminę turgielską zamieszkiwały 3 084 osoby, w tym 63 Litwinów – 2%, 2 688 Polaków – 87,2%, 120 Rosjan – 3,9%, 186 Białorusinów – 6,3%, 27 przedstawicieli innych narodowości – 0,9% (Eberhardt 1997, s. 249).

Według danych z 2017 roku miasteczko Turgiele zamieszkuje około 700 osób, natomiast gminę turgielską – 2 800⁷, obejmuje ona 66 miejscowości⁸. Większość mieszkańców stanowią Polacy⁹. Językiem codziennym na danym obszarze jest tzw. mowa prosta – zachodni wariant dialektu białoruskiego z silnymi wpływami polskimi, w kontaktach oficjalnych dominuje zaś polszczyzna kresowa, obecne są także języki litewski oraz rosyjski. Na omawianym terenie obserwowany jest obecnie brak gwar litewskich, co potwierdzają również badania dialektologów litewskich.

Księgi chrztów parafii Turgiele zawierają bardzo bogaty materiał onomastyczny – zarówno antroponimiczny, jak i toponimiczny. Zapisy metrykalne prowadzono po łacinie według określonego wzoru. Większość zbadanych akt zawiera następujące informacje: numer, datę dzienną chrztu (jeżeli chrzczono kilkoro

⁵ Taboryszki (lit. *Tabariškės*) są położone tuż przy obecnej granicy Litwy z Białorusią.

⁶ Zob. też *Taboryszki*: <http://www.pci.lt/wilno/taboryszki.shtml> [data dostępu: 25.07.2017].

⁷ *Turgelių seniūnija*: <http://www.salcininkai.lt/lit/Turgeliu-seniunija/258> [data dostępu: 16.07.2017].

⁸ *Turgelių seniūnija*: http://www.registrucentras.lt/adr/p/index.php?sen_id=522 [data dostępu: 16.07.2017].

⁹ Brak jest powszechnie dostępnych danych dotyczących gminy Turgiele. Według danych Departamentu Statystycznego z 2015 roku rejon sołecznicki zamieszkuje 79,5% Polaków, 10,4% Litwinów, 5% Rosjan, 2,9% Białorusinów, 1,2% przedstawicieli innych narodowości; <http://salcininkai.lt/lit/Teritorija-gyventojai/39782> [data dostępu: 25.07.2017].

dzieci dziennie, data pojawia się najczęściej tylko raz), imię lub imiona nadawane dziecku podczas chrztu, imię i nazwisko ojca, status społeczny, imię matki, imię i nazwisko ojca chrzestnego, imię i nazwisko matki chrzestnej, miejscowość.

W odniesieniu do ojców oraz do świadków (kobiet i mężczyzn) konsekwentnie stosowano dwuelementowy model antroponimiczny – imię + nazwisko, np. *Bartolomeus Gasparowic*. W badanym okresie przy imieniu dziecka nazwisko odnotowano tylko raz – *Josephum Krupicz* (dziecko chłopskie, a. 1153, k. III). Wyekscerpowane nazwiska w księgach występują głównie w mianowniku liczby pojedynczej. Zdarzają się jednak odstępstwa – niektórzy zapisujący podawali wspólne (rodzinne) nazwisko rodziców w dopełniaczu liczby mnogiej w polskiej wersji językowej lub latynizowali je (formy zlatynizowane stanowiły rzadkość), np. *Piotrowiczow*, *Suchodolskich*, *Lisztwanorum*, jednokrotnie w odniesieniu do całej rodziny pojawiła się też forma mianownikowa w liczbie pojedynczej – *Hryncewicz*.

Zakończenie pewnego etapu kształtowania się nazwisk litewskich datuje się na XVIII wiek. Według litewskich onomastów, w tym Vitaliji Maciejauskienė – autorki monografii poświęconej kształtowaniu się nazwisk litewskich – w danym okresie nie odnotowano żadnej osoby, która nie posiadała nazwiska. Ustabilizowały się zaś wspomniane nazwy osobowe dopiero w XIX wieku. Wcześniej nazwiska cechowały się jeszcze sporą wariantywnością (por. Maciejauskienė 1991, s. 112–117), która wynikała z braku regulacji i stabilizacji prawnej – genetycznie to samo nazwisko występowało w kilku wariantach graficznych, fonetycznych i/lub morfologicznych. Były to tzw. nazwiska zwyczajowe. Jak pisze Zofia Kaleta:

O tym, że istniało nazwisko zwyczajowe, jako instytucja prawa zwyczajowego, możemy mówić wtedy, gdy wykażemy, że przez dłuższy okres miało ono podstawowe cechy nazwiska, tzn. było dziedziczone po ojcu przez dzieci, obejmowało cały ród, rodzinę lub generację i przechodziło z męża na żonę. Trzeba następnie wykazać, że ten sposób używania nazwisk uznawany był powszechnie za obowiązujący, zgodny z panującą tradycją, która odgrywała rolę niepisanego prawa (Kaleta 1998, s. 120–121).

W księgach chrztów parafii Turgiele z lat 1756–1766 (oraz późniejszych, niewzględzonych podczas analizy) zaobserwowano podstawowe cechy nazwiska zwyczajowego, takie jak obejmowanie nim całej rodziny, przechodzenie nazwiska z męża na żonę. W badanych księgach sporadycznie były odnotowywane nazwiska odojcowskie (panieńskie) matek, np.: *Catharina de Domo Skarzenska*, *Cristina de Domo Szostakiewiczowna*, *Teressia de Domo Korsakowna*, *Zophia de Domo Suchodolszczanka*, *Cristina de Domo Hrobilanka*; bardzo rzadko nazwiska odmężowskie, np.: *Anastasia Sibikowa*, *Martiana Klimowa*, *Marianna Wołokiewiczowa*. Czasami przy imionach matek występowały zarówno nazwiska odmężowskie, jak i odojcowskie, np. *Catharina Kołędzina de Domo Sosenkowna*¹⁰.

¹⁰ Większość matek została zidentyfikowana tylko za pomocą imienia.

XVIII wiek nadal był okresem niejednolitej grafii, dlatego też w badanych księgach chrztów występują graficzno-fonetyczne warianty nazwisk. Ilustrują je m.in. następujące przykłady:

- **c – ć**, np.: *Krupiczoyc – Krupiczoyć, Łatyszoyc – Łatyszoyć, Miatołoc – Miatołoyć, Paulukoyc – Paulukoyć*;
- **k – c**, np.: *Kasperski – Casperski, Kougier – Cougier, Kozary – Cozary*;
- **n –ń**, np.: *Burzynski – Burzyński, Kuczynski – Kuczyński, Kuncewicz – Kuńcewicz, Mączynski – Mączyński, Muszynski – Muszyński, Połonski – Połoński, Żylinski – Żyliński*;
- **y – i**, np.: *Cibulski – Cybulski, Maciekiewicz – Macieikiewicz, Marynowski – Marinoski, Szweykowski – Szejkowski, Tyszkiewicz – Tiszkievicz*;
- **y – j**, np.: *Buyko – Bujko, Macieyko – Maciejko, Macwieyko – Macwiejko*;
- **z – ż**, np.: *Błazewicz – Błażewicz, Buzynowicz – Bużynowicz*;
- **ę – em**, np.: *Jarębkiewicz – Jarembkiewicz*;
- **ę – en**, np.: *Kolęda – Kolęnda*.

W badanym dziesięcioleciu odnotowano niewiele dzieci nieślubnych, na ich oznaczenie stosowano następujące łacińskie określenia: *Illegitimi, Illegitimi Thori, Filia Illegitima, Patris Illegitimi, Gemin. Illegitim*. Niektórzy szafarze pomijali informacje dotyczące ojca, większość stosowała skrót *n.n.* ‘nieznany’, sporadycznie pojawiało się nazwisko ojca bez imienia i nazwy miejscowości, z której pochodził.

Z dzisiejszego punktu widzenia ciekawy jest również fakt, że na chrzcie jednego dziecka występowało kilka par świadków (rodziców chrzestnych) – dwie lub trzy. Dotyczyło to przede wszystkim dzieci z rodzin szlacheckich, ale nie tylko. Dzieci chłopskie sporadycznie również miały dwie–trzy matki chrzestne, dwóch–trzech ojców chrzestnych. Prawdopodobnie jest to wpływ tradycji prawosławnej, na przykład na Ukrainie do dzisiaj taki zwyczaj się zachował¹¹.

Badane antropimiony stanowią bardzo interesujący zbiór. Wieloetniczny charakter pogranicza powoduje jednak wiele trudności interpretacyjnych, co przez badaczy tego typu antropomastykonu było wielokrotnie podkreślane (Dacewicz 2001; Karaś 2003; Kondratiuk 1995; Pihan-Kijasowa 2011; Rudnicki 2006). Jak pisze Michał Kondratiuk:

Specyfika terenu, z którego nazwy są opracowywane, określa cele i postulaty badawcze, zmusza często do stosowania swoistych metod. Uwzględnienie zjawisk substratowych i wzajemnych wpływów językowych jest ważnym postulatem w badaniach obszarów pogranicznych i językowo mieszanych (Kondratiuk 1995, s. 197).

¹¹ Na podstawie informacji uzyskanych przez autorkę od osób pochodzących z Ukrainy.

Jednym z podstawowych problemów jest trudne, a często wręcz niemożliwe odróżnienie nazwisk polskich od wschodniosłowiańskich (w tym wypadku, ze względu na badany okres, przede wszystkim ruskich¹²). Jak pisze L. Dacewicz:

W przypadku pewnej liczby nazwisk jednoznaczny podział na polskie i wschodniosłowiańskie jest niemożliwy z racji bliskiego pokrewieństwa tych języków, wzajemnego zapożyczania formantów i gotowych struktur antropimicznych, używania pokrewnego zasobu imion (Dacewicz 2001, s. 69; por. Berlińska 1995, s. 271–272).

Brak możliwości jednoznacznej interpretacji nazwisk ilustrują następujące przykłady: *Baran* od pol. ap. *baran* lub od biał. ap. *баран* ‘baran’ (por. biał. *Баран*); *Kasperski* od im. *Kasper*, por. biał. *Касперски* od im. *Каспер*; *Dzikiwicz* od *Dziki*, *Dzik* : pol. ap. *dziki* ‘nieoswojony’, *dzik*, por. biał. *Дзікевіч* od *Дзікі* : biał. ap. *dziki* ‘dziki’ lub od *Дзік* : biał. ap. *dzik* ‘dzik’. Na terenie Polski są one rozproszone. W związku z tym tego typu nazwy osobowe zaliczono do klasy nazwisk o możliwej zarówno wschodniosłowiańskiej, jak i polskiej genezie.

Istotnym problemem badawczym na pograniczu językowym jest wielomotywacyjność badanych antropimów, pochodzących z różnych języków słowiańskich używanych na danym obszarze. Jak pisze Ewa Wolnicz-Pawłowska:

W nazwach tych liczba możliwych motywacji niektórych form rośnie wraz ze znajomością funkcjonujących tam języków, przy czym stopień prawdopodobieństwa takiej czy innej motywacji jest różny w zależności od charakterystyki danej grupy komunikatywnej (Wolnicz-Pawłowska 2009, s. 258).

Wspomniany wyżej problem ilustruje np. nazwisko *Pozniak*, które można etymologizować zarówno na gruncie polskim, jak i wschodniosłowiańskim. Kazimierz Rymut wywodzi je od stp. ap. *pozdny* ‘późny’, *pożnik* ‘gatunek rośliny’, stp. *pożdzie* ‘późno’ NP II. Z kolei Aleksander Biryła od wschł. ap. *поздняк* ‘najmłodsze dziecko w rodzinie lub dziecko, które zostało urodzone po długiej przerwie’ VA II. W słowniku nazwisk litewskich nie jest ono notowane. W SNWwPU występuje jako dość rzadkie (107 notowań) i rozproszone. W wypadku pierwszej interpretacji mamy do czynienia z nazwiskiem derywowanym strukturalnie za pomocą formantu *-ak*, w drugim zaś z przeniesieniem apelatywu do klasy nazw własnych, czyli z derywatem semantycznym¹³. Bardziej prawdopodobna jest motywacja druga, lecz nie należy całkiem wykluczyć również pierwszej, dlatego przyjęto następujące założenie: jeżeli w jednym z funkcjonujących na danym obszarze języków występuje nazwisko równe apelatywowi, a w innym dana forma

¹² Obecnie białoruskich. Intensywne wpływy rosyjskie dokonały się w późniejszym okresie.

¹³ Według terminologii stosowanej przez S. Rosponda nazwy prymarne i nazwy sekundarne (zob. Rospond 1965).

nazwiskowa jest traktowana jako odapelatywny derywat strukturalny, za bardziej wiarygodny typ derywacji uznano przeniesienie (derywację semantyczną)¹⁴.

Przy określeniu genezy polskiej lub wschodniosłowiańskiej antroponimów pomocne są informacje podane w SNWwPU. Na przykład nazwisko *Małyszko* przez A. Biryłę jest etymologizowane następująco: biał. *Мальшыка* od *Мальшы* : biał. ap. *мальшы* ‘niemowlę, małe dziecko’ VA II. Z kolei K. Rymut wywodzi je od *Małysz*, *Małyszka* : *Mały* : ap. *mały* NP II. W danym wypadku bardziej wiarygodna jest hipoteza dotycząca pochodzenia wschodniosłowiańskiego – najliczniej nazwisko występuje na obszarze Białostoczczyzny – 588 poświadczeń na 1 416, a także w następujących województwach: suwalskim – 96 poświadczeń, gorzowskim – 87 poświadczeń, szczecińskim – 82 poświadczenia, gdańskim – 57 poświadczeń. Na wschodniosłowiańskie pochodzenie danego onimu wskazuje również charakterystyczny sufix *-ko*.

Kolejna trudność, którą napotykamy podczas analizy nazwisk mieszkańców parafii Turgiele i okolic, to udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy dane nazwisko zostało utworzone od podstawy bałtyckiej (litewskiej) czy też słowiańskiej (ruskiej, polskiej lub niemożliwej do odróżnienia). Za bałtyckie lub słowiańskie można uznać np. nazwiska *Dziedziul*, *Strula*, *Morgiel*.

Pierwsze z nich K. Rymut traktuje jako derywat od antroponimu *Dziedzia* : ap. *dziad* ‘dziadek’ lub jako powstałe od im. złożonych typu *Dziadumił*, *Miłodziad* czy też od gw. ap. *dziadulo* ‘dziad, biedny, niedołączny’ NP I. Z kolei w słowniku nazwisk litewskich zostało odnotowane nazwisko *Didžiulis* wywodzone od lit. ap. *didis* ‘wielki’, *didelis* ‘duży, wielki’ LPŽ, por. lit. ap. *didžiulis* ‘ogromny, olbrzymi’. W słowniku nazwisk białoruskich występuje nazwisko *Дзедуль* od *Дед* : biał. ap. *дэд* ‘dziad’ VA II. Może ono być też derywatem bezpośrednim od ap. *дэд*. Sufiks *-ul* nie ma charakteru patronimicznego. Brak wiedzy pozajęzykowej na pierwszy rzut oka wyklucza wskazanie jednej bardziej prawdopodobnej interpretacji. W celu rozstrzygnięcia wątpliwości dotyczących genezy nazwiska sięgnięto do SNWwPU. Frekwencja oraz rozmieszczenie geograficzne danej nazwy osobowej, zawarte w słowniku opracowanym przez K. Rymuta, wskazują na to, że najbardziej prawdopodobna jest geneza litewska – zostało ono poświadczone 206 razy, z czego najwięcej – 58 poświadczeń – pochodzi z Białostoczczyzny (pogranicza bałtycko-słowiańskiego), 29 z województwa gdańskiego, 21 z województwa olsztyńskiego (z Ziemi Odzyskanych). Ponadto, jeżeli uwzględnimy kryterium fonetyczne, również bardziej wiarygodna jest hipoteza dotycząca litewskiego pochodzenia nazwiska – por. biał. *d* (*Дзедуль*) : pol. *dz*’ (*Dziedziul*) : lit. *dž*’ (*Didž’iulis*). Na danym przykładzie obserwujemy proces sławizacji – afryktywizację nagłosowej

¹⁴ Nie dotyczy nazwisk, których rozmieszczenie i frekwencja świadczą o większym stopniu prawdopodobieństwa derywacji strukturalnej (nazwisk utworzonych za pomocą formantów nazwiskotwórczych).

miękkiej spółgłoski *d'* – por. litewskie *d'* : słowiańskie *dz'*. Jak widzimy na podstawie danego przykładu, slawizacja¹⁵ nazwisk bałtyckich często też utrudnia podanie właściwej etymologii i motywacji.

Z kolei wymienione wyżej nazwisko *Strula* można etymologizować na gruncie języka litewskiego lub języka polskiego¹⁶. Co prawda, K. Rymut nie notuje tej formy nazwiskowej, lecz zbliżoną do niej – *Struła*, którą wywodzi od pol. ap. *struć* ‘zaszkodzić czyjemuś zdrowiu; otruć’ NP II. W LPŻ zostało poświadczone nazwisko *Strulis* od lit. ap. *strulinėti* ‘chodzić, tupiąc’, por. też lit. nazwiska *Strolė, Strolis, Strolys, Strolius* związane z lit. ap. *strolia* ‘drozd’, por. lit. ap. *stroliuoti* ‘dużo chodzić, biegać’. SNWwPU nie poświadczają nazwiska *Strula*, lecz bardzo rzadkie nazwisko *Strulis* noszone tylko przez 1 osobę z Suwalszczyzny. W związku z tym w danym wypadku również bardziej prawdopodobna jest geneza litewska.

Na badanym obszarze nazwisko *Morgiel* natomiast można traktować zarówno jako bałtyckie, jak i słowiańskie – por. lit. *Margelis* od *Margis* : lit. ap. *margis* ‘pstry’ LPŻ, pol. *Morgiel* od *Morga* : pol. ap. *morga, móg* ‘miara powierzchni gruntu’ NP II, por. biał. *Mopza* : biał. ap. *mopza* ‘morga’ VA II lub *Morgiel* : ap. *morga*. Największe skupisko nosicieli tej nazwy osobowej znajduje się w województwie kaliskim – 117 na 195 poświadczeń. Na obszarze Polski fakt ten wskazuje na polskie pochodzenie antroponuimu, na badanym pograniczu jest większe prawdopodobieństwo pochodzenia litewskiego, lecz nie należy też całkiem wykluczyć pochodzenia słowiańskiego, zwłaszcza wschodniosłowiańskiego.

Rozmieszczenie geograficzne i frekwencja nazwisk zawarte w SNWwPU mogą zatem stanowić – jak wynika to z przytoczonych wyżej przykładów – ważny argument w kwalifikacji danego antroponuimu, choć należy pamiętać, że nie zawsze ma on charakter rozstrzygający. Gdy nazwiska są dość rzadkie i bardzo rozproszone, zalicza się je do klasy nazwisk o możliwej bałtyckiej lub słowiańskiej genezie, np. *Tupko* – por. pol. *Tupko* od *Tupa* : ap. *tupać* ‘uderzać nogą o ziemię’ NP II oraz lit. *Tupka* od lit. ap. *tupkus* ‘ten, kto tupa na miejscu, powoli pracuje’ LPŻ¹⁷. Gdy jednak analizowane nazwiska najliczniej występują na obszarach bałtycko-słowiańskich lub Ziemiach Odzyskanych, na których mieszka wielu potomków repatriantów z Kresów Wschodnich, bardziej uzasadnione jest traktowanie ich jako nazwisk pochodzenia bałtyckiego – w wypadku możliwej polskiej lub litewskiej genezy, np. *Wilkin*, por. *Vilkinas* od *Vilkas* : lit. ap. *vilkas* ‘wilk’ LPŻ, *Wilkin* : *Wilk* : pol. ap. *wilk* ‘ssak drapieżny z rodziny psów’ NP II (najwięcej w powiatach: zielonogórskim – 19, jeleniogórskim – 17, elbląskim – 12); wschodniosłowiańskiego – w wypadku możliwej polskiej lub wschodniosłowiańskiej genezy, np. *Kosacz*, por. biał. *Kacacy* : *kacacy* ‘kos’, *kaca* ‘kosa, warkocz’ VA II, *Kosacz*

¹⁵ Zob. Otrębski 1963, 1964.

¹⁶ Brak w VA I i VA II.

¹⁷ Także brak w VA I i VA II.

od podstawy *kos-*, por. ap. *kos* ‘ptak z rodziny drozdów’, *kosić*, *kosa* NP I (najwięcej w powiatach wałbrzyskim – 27, legnickim – 21, elbląskim – 19, olsztyńskim – 15). Wymaga to jednak każdorazowo dogłębnych badań.

Podczas analizy genetycznej nazwisk z pogranicza bałtycko-słowiańskiego bardzo pomocne jest także zestawienie badanych antroponimów ze zbiorem nazwisk z analogicznego pod względem językowym obszaru. Jak już wspomniano, w danym wypadku porównano je ze zbiorem nazwisk mieszkańców pobliskiej parafii ejszyskiej z lat 1769–1864, udostępnionym przez H. Karaś¹⁸. Zestawienie obu zbiorów umożliwiło wskazanie bardziej prawdopodobnych hipotez dotyczących pochodzenia bałtyckiego lub słowiańskiego niektórych nazwisk. Dzięki zastosowanej metodzie porównawczej oraz danym frekwencyjnym np. nazwisko *Sągin* (lit. *Sanginas*) zostało zaliczone do nazwisk o genezie bałtyckiej. W parafii ejszyskiej, w której przeważały nazwiska genetycznie litewskie (zob. Karaś 2003, s. 264), należy ono do najczęstszych antroponimów – zostało poświadczone 317 razy. Litewscy onomaści traktują je jako złożoną litewską nazwę osobową – człon *san/m-* wiązany jest z lit. przyimkiem *su* ‘z’, człon *gin(t)-* z lit. ap. *ginti* ‘bronić, odpierać atak’ LPŽ. K. Rymut to nazwisko interpretuje następująco: *Sągin* od *Sąg* : ap. *sąg* ‘stos drzewa’ NP II. W danym wypadku mamy do czynienia z bardzo małym stopniem prawdopodobieństwa dotyczącym genezy polskiej onimu *Sągin* – na obszarze Polski należy on do nazwisk bardzo rzadkich – tylko 39 poświadczeń, w tym 16 z województwa warszawskiego, 14 z województwa gdańskiego, 4 z województwa krakowskiego, 3 z województwa białostockiego, 2 z województwa szczecińskiego.

Zestawienie zbioru nazwisk parafian turgielskich ze zbiorem nazwisk parafian ejszyskich umożliwiło również wykrycie nazwisk cieszących się większą frekwencją w parafii turgielskiej, a mianowicie: *Markiewicz*, *Rusiecki*, *Tyszkiewicz*, *Krukowski*, *Ciereszko*, *Naramowski*, *Petrusewicz*, *Rutkiewicz*, *Woroniecki*, *Kodziewicz*, *Grabowski*, *Rogowski*, *Jakutowicz*, *Ławicki*, *Prokopowicz*. Niektóre z nich są bardzo charakterystyczne również dla mieszkańców współczesnej gminy Turgiele, zwłaszcza nazwiska *Markiewicz*, *Tyszkiewicz* oraz *Prokopowicz*¹⁹. To ostatnie w parafii ejszyskiej zostało poświadczone tylko raz w latach 1769–1795, w parafii turgielskiej natomiast w badanym dziesięcioleciu wśród zapisów nazwisk dotyczących ojców było drugie pod względem liczby poświadczeń – odnotowano je 23 razy. O trwałości tego antroponimu, a także innych jednostek, na badanym obszarze można przekonać się podczas odwiedzania miejscowego cmentarza w Turgielach – nazwisko to widnieje na wielu nagrobkach, w tym mnóstwa osób niepowiązanych ze sobą więzami krwi.

¹⁸ Bardzo serdecznie dziękuję Pani Profesor Halinie Karaś za udostępnienie zbioru nazwisk mieszkańców parafii ejszyskiej.

¹⁹ Informacje te autorka niniejszego artykułu zna z autopsji. Brak słownika nazwisk wspólnie na Litwie używanych uniemożliwia potwierdzenie tego faktu.

Należy zaznaczyć, że wiele innych nazwisk również można interpretować jako wielomotywyjne, zwłaszcza nazwiska zakończone na *-ski/-cki*, które często, np. w słownikach nazwisk polskich (NP I, NP II), są traktowane jako odmiejscowe, z kolei w słownikach nazwisk białoruskich (VA I, VA II) najczęściej jako odimienne lub odapelatywne. W danym wypadku pomocne jest sprawdzenie w SG, czy w pobliżu istniała miejscowość, od której nazwy mogło powstać dane nazwisko. Jeżeli w słowniku została poświadczona tego typu nazwa miejscowości (lub nazwy miejscowości), istnieje większe prawdopodobieństwo, że antroponim był przez nią motywowany. Zatem można przypuszczać, że niektóre z zebranych nazwisk z formantem *-ski* lub *-cki* powstały od nazw miejscowości położonych w dawnym powiecie lidzkim, oszmiańskim lub wileńskim, np.: *Baranowski* od n. m. *Baranowo* (pow. Wilno), por. pol. ap. *baran*, wschł. ap. *баран* ‘baran’; *Dalecki* od n. m. *Dalekie* (pow. Lida), por. pol. *Dalec* od im. złożonych typu *Dalebor*, *Dalemir*, pol. ap. *dal*, gw. *dala* ‘duża odległość, miejsce oddalone’, wschł. ap. *даль* ‘dal’; *Kozłowski* od n. m. *Kozłowsk* (pow. Oszmiana), por. też pol. ap. *koziół*, wschł. ap. *казёл* ‘koziół’; *Markowski* od n. m. *Marków* (pow. Oszmiana), im. *Marek*, im. *Марк*; *Olszewski* od n. m. *Olszewo* (pow. Oszmiana), por. też pol. ap. *olsza*, *olcha* ‘drzewo liściaste’, wschł. ap. *альха* ‘olcha’; *Sokołowski* od n. m. *Sokoły* (pow. Lida), por. też pol. ap. *sokół* ‘ptak drapieżny’, wschł. ap. *сoкaл* ‘sokół’. Z kolei jeśli słownik poświadczają nazwy miejscowości bardzo oddalonych od pogranicza bałtycko-słowiańskiego, hipoteza dotycząca odtoponimicznego pochodzenia nazwiska jest mniej wiarygodna. Przykładem takiego nazwiska jest antroponim *Ławicki*, który K. Rymut (NP II) wywodzi od nazwy miejscowej *Ławica* w gminie Sieraków, SG poświadczają n. m. *Ławica* w powiatach międzychodzki i poznański oraz n. m. *Ławice* w powiecie suskim. W wypadku tego antroponimu, notowanego w księgach chrztów parafii Turgiele, motywacja odtoponimiczna jest mało prawdopodobna. Nie należy jej jednak całkiem wykluczyć, ponieważ dla XVIII wieku (przed rozbiorami) charakterystyczne były migracje ludności. W związku z tym przyjęto następujące założenie: jeżeli nazwisko można interpretować jako odmiejscowe lub odimienne czy odapelatywne, uznano je za odmiejscowe, gdy w pobliżu występowała miejscowość, od nazwy której mogło ono powstać. Nie odrzucono jednak innych możliwości interpretacyjnych.

Podczas analizy tego typu nazwisk pomocne są również badane księgi chrztów oraz notowane w nich toponimy. Nazwisko *Czetyrkowski*//*Czetirkouski* mogło powstać od nazwy miejscowości *Czetyrki*, lecz w języku białoruskim także funkcjonuje apelatyw *чатырка* ‘jeden z czterech jednorodnych przedmiotów’. Dużą wiarygodność hipotezy dotyczącej motywacji odmiejscowej nazwiska potwierdza fakt, że miejscowość ta została poświadczona w badanych księgach chrztów. Można zaryzykować stwierdzenie, że niewątpliwym nazwiskiem odmiejscowym jest również antroponim *Jaszunski* utworzony od lit. n. m. *Jaszuny* (lit. *Jašiūnai*),

w księgach chrztów bowiem odnotowano informację, że osoba nosząca dane nazwisko pochodziła z *Jaszun*. W języku litewskim istnieje również antroponim *Jasiūnas*. W danym wypadku jest jednak bardzo małe prawdopodobieństwo motywacji odimiennej, lecz nie należy jej całkowicie wykluczyć, gdyż każdy akt nominacji jest indywidualny. Jak pisze Monika Kresa:

(...) Losy konkretnych nazwisk nie zawsze są znane. Co więcej; nie zawsze istnieje możliwość ich odtworzenia. Należy również pamiętać, że dwa identyczne nazwiska mogły powstać na podstawie dwóch różnych aktów kreacyjnych (Kresa 2011, s. 73).

Zupełnie naturalnym zjawiskiem na terytoriach pogranicznych charakteryzujących się wieloetnicznym osadnictwem jest obecność formacji hybrydalnych (por. Dacewicz 2001, s. 70; Kondratiuk 1995, s. 201). Ze względu na różne pochodzenie podstawy słowotwórczej i formantu w badanym materiale wyróżniono klasę nazwisk hybrydalnych. Znalazły się w niej m.in. antroponimy motywowane wschodniosłowiańskimi imionami, utworzone za pomocą litewskich przyrostków; nazwiska zawierające w podstawie litewskie apelatywy (motywowane pierwotnymi przezwiskami równymi apelatywom), utworzone za pomocą słowiańskich formantów. Przykładem hybrydy bałtycko-słowiańskiej jest np. nazwisko *Wierszołowicz*, utworzone za pomocą słowiańskiego formantu *-owicz* od lit. *Veršelis*: lit. ap. *veršelis* ‘małe cielę’. Inne odnotowane w badanym materiale hybrydy bałtycko-słowiańskie to m.in.: *Daulidowicz* – por. *Dailidavičius*: *Dailidė*: lit. ap. *dailidė* ‘cieśla’ LPŽ; *Jurgielewicz* – por. *Jurgelevičius* od n. os. *Jurgelis*, *Jurgis* LPŽ; *Kułowicz* – por. *Kulatas* od lit. ap. *kulata* ‘figlarz, zawadiaka’ LPŽ; *Putelowicz* – por. *Putelis* od lit. ap. *putelis* ‘otyły człowiek’ LPŽ; *Budrewicz* – por. *Budrevičius*: *Budrys*: lit. ap. *budrus* ‘taki, który szybko się budzi; spostrzegawczy; przezorny; żywy; miły; zręczny’, por. lit. ap. *budra* ‘zimowy czas przed pobudką, proces budzenia się; środek nocy’ LPŽ. Z kolei do hybryd wschodniosłowiańsko-litewskich zaliczono m.in. następujące nazwiska utworzone za pomocą zeslawizowanego litewskiego formantu *-oyć* (lit. *-aitis*): *Akułoyć* – por. wschł. im. *Акула*; *Łatyszoyć* – por. wschł. *Латыш*: etn. *латыш* ‘Łotysz’; *Alaszoyć* – por. n. os. *Алëша* (zdrobnienie): im. *Алексеј* VA I, por. *Alešaitis*: *Aleša* LPŽ.

Problemy badawcze mogą sprawiać również nazwiska, które nie są notowane w słownikach etymologicznych nazwisk. Ciekawymi przykładami są antroponimy *Pogawieniec*, *Dobolesiec* i *Milwieniec*. Są to hybrydy bałtycko-słowiańskie, których podstawy należy etymologizować na gruncie języka litewskiego. Pierwsza z nich najprawdopodobniej została utworzona od lit. ap. *po* ‘po’ i *gavėnia* ‘Wielki Post’ lub *gavėnas* ze słowiańskim formantem *-ec*, por. *Gavėnis*, *Gavėnas* od lit. ap. *gavėnas* ‘istota mitologiczna mieszkająca w suszarni zbóż podczas postu; straszdyło robione podczas zapustów; niezadbany człowiek’ LPŽ. SNWwPU poświadcza zaś bardzo rzadkie nazwisko *Gawienas*, występujące tylko na Suwalszczyźnie (21 nosicieli).

Nazwisko *Dobolesiec* ma trudną do rozpoznania na pierwszy rzut oka zeslawizowaną podstawę słowotwórczą. Można przypuszczać, że zostało utworzone od n. os. *Dabulis* powstałej od lit. ap. *dabus* ‘ozdobny, wykwintny, wytworny’ LPŽ, por. lit. ap. *dabintis* ‘stroić się’. Z kolei trzeci przykład jako podstawę słowotwórczą zawiera zeslawizowane litewskie dwuczłonowe imię męskie *Milvinas* od lit. *milti* (*pamilti*) ‘kochać (pokochać)’ i *vina* ‘przyczyna, powód, wina’, por. lit. n. os. *Milvydas* od lit. ap. (*pa*)*milti* ‘(po)kochać’ i *vyd-* od lit. ap. *išvysti* ‘zobaczyć, ujrzeć’ LPŽ.

Zbadane księgi chrztów parafii Turgiele z lat 1756–1766 zawierają bardzo bogaty materiał onomastyczny, mogą być wykorzystywane zarówno do badań antroponimicznych, jak i toponimicznych. Zawarte nich zapisy świadczą o wariantywnej, niestabilizowanej XVIII-wiecznej grafii. Księgi te są także źródłem wiedzy o dawnych zwyczajach występujących na pograniczu bałtycko-słowiańskim.

Analiza nazwisk z pogranicza językowo-kulturowego wymaga łączenia ze sobą wielu metod badawczych. Niezwykle przydatna w danym wypadku jest także wiedza historyczna oraz znajomość realiów, języków i gwar funkcjonujących na badanym obszarze.

Wykscerpowane nazwiska stanowią bardzo interesujący przedmiot badań. Podczas ich analizy pojawia się jednak wiele problemów badawczych. W danym wypadku szczególnie ważne jest wykorzystywanie nie tylko różnojęzycznych słowników etymologiczno-motywacyjnych nazwisk i imion²⁰, lecz także słowników frekwencyjnych nazwisk z podanym rozmieszczeniem geograficznym. O ile istnieje możliwość, wskazane jest zestawianie badanych antroponimów ze zbiorem nazw z sąsiadującego obszaru oraz analogicznego czasowo okresu, jak też uwzględnienie danych zawartych w SG. Ważną rolę odgrywa również znajomość procesów językowych, interferencji charakterystycznych dla języków danego obszaru. Zastosowane metody badawcze umożliwiają także wyodrębnienie nazwisk rzadkich, występujących wyłącznie na badanym obszarze.

Wykaz skrótów

- VA I – Biryła, M.V. (1966). *Belaruskaïā antrapanimiïā. 1. Ulasnyïā imïony-mïānushki, imïony na bats'ku, prozvischchy*. Minsk: Navuka i tēkhnika.
- VA II – Biryła, M.V. (1966). *Belaruskaïā antrapanimiïā. 2. Prozvischchy, utvoranyïā ad apelïatyūnai leksiki*. Minsk: Navuka i tēkhnika.
- LPŽ – Vanagas, A. (red.). (1985, 1989). *Lietuvių pavardžių žodynas*. T. 1–2. Vilnius: Mokslas. Pozyskano z <http://pavardes.lki.lt> [data dostępu: 04.2017].
- NP I – Rymut, K. (1999). *Nazwiska Polaków: słownik historyczno-etymologiczny*. T. 1. Kraków: Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego PAN.

²⁰ Zob. także SIWwPU, SSNO.

- NP II – Rymut, K. (2001). *Nazwiska Polaków: słownik historyczno-etymologiczny*. T. 2. Kraków: Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego PAN.
- SG – Sulimierski, F., Chlebowski, B., Walewski, W. (red.). (1880–1895). *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. Warszawa: nakł. Filipa Sulimierskiego i Władysława Walewskiego. Pozyskano z <http://poliqarp.wbl.klf.uw.edu.pl/slownik-geograficzny> [data dostępu: 05.2017].
- SIWwPU – Rymut, K. (1995). *Słownik imion współcześnie w Polsce używanych*. Kraków: PAN. Instytut Języka Polskiego. Pozyskano z <http://rcin.org.pl/dlibra/doccontent?lang=pl&action=ChangeMetaLangAction&id=233&change=Zmie%C5%84> [data dostępu: 02.09.2017].
- SNWwPU – Rymut, K. (1992–1994). *Słownik nazwisk współcześnie w Polsce używanych*. T. 1–10. Kraków: PAN. Instytut Języka Polskiego. Pozyskano z <http://www.herby.com.pl/> [data dostępu: 1–3.05.2017].
- SSNO – Taszycki, W. (red.). (1965–1987). *Słownik staropolskich nazw osobowych*. T. 1–7. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich–Wydawnictwo PAN.

Źródła

- Księga Metryk Chrzestnych Kościoła Parafialnego Turgielskiego Nr 3*. Turgiele 1756–1764.
- Księga Metryk Chrzestnych Kościoła Parafialnego Turgielskiego Nr 4*. Turgiele 1764–1780.

Bibliografia

- Berlińska, A. (1995). Elementy wschodniosłowiańskie w antroponimii Tykocina. W: M. Kondratiuk (red.), *Badania dialektów i onomastyki na pograniczu polsko-wschodniosłowiańskim* (269–277). Białystok: Uniwersytet Warszawski. Filia w Białymstoku. Zakład Filologii Wschodniosłowiańskich.
- Cywiński, B. (2012). Polska reduta Turgiele. Pozyskano z <http://www.historia.uwazamrze.pl/arttykul/924772> [data dostępu: 26.07.2017].
- Dacewicz, L. (2001). *Antroponimia Białegostoku w XVII–XVIII wieku*. Białystok: Uniwersytet w Białymstoku. Wydział Filologiczny.
- Dacewicz, L. (2014). *Historia nazwisk na kresach północno-wschodnich Rzeczypospolitej (XVI–XVIII w.)*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.
- Eberhardt, P. (1997). *Przemiany narodowościowe na Litwie*. Warszawa: „Przegląd Wschodni”.
- Gajewski, M. (2002). *Nasze podwileńskie ojczyzny*. Wilno: Wileńskie Wydawnictwo „Czas”. Pozyskano z <http://www.pogon.lt/wydawnictwo-czas/79.html> [data dostępu: 25.07.2017].
- Gajewski, M. (2010). Turgiele czyli Mały Merecz. W: tegoż, *Nasze podwileńskie ojczyzny*. Wilno. Pozyskano z <https://pogon.lt/biblioteka/39-nasze-podwilenskie-ojczyzny.html> [data dostępu: 25.07.2017].

- Juchniewicz, B. (2011). *Krótki zarys dziejów parafii turgielskiej 1511–2011*²¹.
- Kaleta, Z. (1998). *Nazwisko w kulturze polskiej*. Warszawa: Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy.
- Karaś, H. (2003). Zmienność, wariantywność i wielokulturowość antroponimii południowej Wileńszczyzny w XVIII–XIX wieku, *Prace Filologiczne*, 48, 259–280.
- Karłowicz, J. (1887). Kilka słów o nazwiskach litewskich, *Prace Filologiczne*, 2, 587–589.
- Kondratiuk, M. (1995). O metodologii badań onomastycznych na pograniczu polsko-wschodniosłowiańskim i słowiańsko-bałtyckim. W: M. Kondratiuk (red.), *Badania dialektów i onomastyki na pograniczu polsko-wschodniosłowiańskim (195–203)*. Białystok: Uniwersytet Warszawski. Filia w Białymstoku. Zakład Filologii Wschodniosłowiańskich.
- Kresa, M. (2011). Onomastyczne (hipo)tezy – czyli o problemie wielomotywacyjności nazwisk w badaniach antroponimicznych, *Poradnik Językowy*, 7, 72–89.
- Machulak, M. (2007). *W stronę Solecznik*. Krosno: Apla.
- Maciejauskienė, V. (1991). *Lietuvių pavardžių susidarymas XIII–XVII a.* Vilnius: Mokslas.
- Otrębski, J. (1963). Sławizacja litewskich nazw wodnych i miejscowych. W: W. Taszycki (red.), *Z polskich studiów sławistycznych*. Seria 2 (1) (267–86). Warszawa: PWN.
- Otrębski, J. (1964). *Gramatyka języka litewskiego*. T. 2. *Nauka o budowie wyrazów*. Warszawa: PWN.
- Pihan-Kijasowa, A. (2011). Nazwiska mieszczan wileńskich (XVI–XVIII wiek). Zarys problematyki, *Poznańskie Spotkania Językoznawcze*, 22, 75–86.
- Rospond, S. (1965). Struktura i klasyfikacja nazwiska słowiańskiego na podstawie „Słownika nazwisk śląskich”, *Rozprawy Komisji Językowej WTN*, 5, 9–63.
- Rudnicki, M. (2006). Antroponimy parafii porodomińskiej na Wileńszczyźnie w I połowie XX wieku, *Prace Bałtyckie*, 3, 137–144.
- Turgelių seniūnija*: http://www.registrucentras.lt/adr/p/index.php?sen_id=522 [data dostępu: 16.06.2017].
- Turgelių seniūnija*: <http://www.salcininkai.lt/lit/Turgeliu-seniunija/258> [data dostępu: 16.06.2017].
- Wolnicz-Pawłowska, E. (2009). Homonimia i wielomotywacyjność w nazwach własnych na pograniczach językowych. W: S. Warchoł, M. Jastrzębski (red.), *Słowiańskie homonimy apelatywno-onimiczne i onimiczno-onimiczne w diachronii i synchronii (253–260)*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Zienkowicz, M. (1744). Synodus Dioecisana Vilmensis Ab Illustrissimo, Excellentissimo ac Reverendissimo Domino D. Michaelae Joanne Zienkowicz (...). Vilnae: Sacr: Reg:

²¹ Materiał opublikowany w postaci drukowanej na podstawie pracy magisterskiej katechetki B. Juchniewicz z okazji obchodów 500-lecia parafii Turgiele w 2011 roku. Brak wskazanego miejsca wydania. Egzemplarz znajduje się w bibliotece gminy Turgiele.

- Majest. Academ; Soc. Jesu. Pozyskano z <http://pbc.biaman.pl/dlibra/docmetadata?id=4402&from=publication> [data dostępu: 15.06.2017].
- Zinkevičius, Z. (1977). *Lietuvių antroponimika: Vilniaus lietuvių asmenvardžiai XVII a. pradžioje*. Vilnius: Mokslas.
- Zinkevičius, Z. (2003). Šalčininkų ir Vilniaus rajonų senųjų vietos gyventojų pavardės. W: Z. Zinkevičius (red.), *Rinktiniai straipsniai III* (94–101). Vilnius: Lietuvos katalikų mokslo akademija.
- Žilo, B. (2017). *Nazwiska ojców zawarte w księgach chrztów parafii Turgiele z lat 1756–1766* (nieopublikowana praca magisterska). Uniwersytet Warszawski.

STRESZCZENIE

Nazwiska stanowią jeden z wielu przedmiotów badań językoznawczych. Szczególnie interesujące są na obszarach pogranicznych – wielokulturowych, wieloetnicznych oraz wielojęzycznych. Jednym z takich obszarów jest parafia Turgiele na Wileńszczyźnie. W niniejszym artykule omówiono wybrane problemy badawcze powstałe na etapie analizy genetycznej nazwisk udokumentowanych w księgach chrztów parafii Turgiele w latach 1756–1766. Szczególną uwagę zwrócono na problem wielomotywacyjności nazwisk, które można etymologizować na gruncie kilku języków (litewskiego, polskiego oraz języków wschodniosłowiańskich), wielomotywacyjność nazwisk zakończonych na *-ski* / *-cki* oraz formy hybrydalne.

BOŻENA ŽILO
Instytut Języka Polskiego
Wydział Polonistyki
Uniwersytet Warszawski
ul. Krakowskie Przedmieście 26/28
00-927 Warszawa